

ПАНТЮК Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. І. Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0672-9663>

РЕВТЬ Алла – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8006-6186>

ВОЙТОВИЧ Анна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Туган-Барановського, 7, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4572-0813>

ВОЗНЯК Ярина – аспірант, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9250-4080>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.21/53.7>

Бібліографічний опис статті: Пантюк, Т., Ревть, А., Войтович, А., Возняк, Я. (2025). Роль вихователя в організації ігрової діяльності для творчого розвитку дитини дошкільного віку. *Людиознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, № 21 (53), 58–63, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.21/53.7>

РОЛЬ ВИХОВАТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Педагогічна практика доводить, що при створенні відповідних педагогічних умов, при доборі відповідних методів навчання, дошкільники, не втрачаючи своєрідності творчості, створюють твори більш високого рівня, ніж їхні однолітки, які виховуються у інших умовах. Дошкільний вік має великі можливості для розвитку творчих здібностей. На жаль, ці можливості з плином часу втрачаються, тому необхідно якомога ефективніше використовувати їх у дошкільному дитинстві. Стаття присвячена ролі педагога в організації ігрової діяльності для творчого розвитку дошкільників, яка є досить неоднозначною.

З одного боку, гра – це вільна, самостійна діяльність дітей, яка не передбачає втручання, а тим більше керівництво дорослого. З іншого боку, сюжетна гра, з характерною для неї розбіжністю уявної і реальної ситуації, не виникає спонтанно, і саме вихователь є головною умовою формування повноцінної гри. Від його позиції по відношенню до дитячої гри, від його ігрової компетентності залежить рівень розвитку дитячої гри, бажання і вміння дітей грати, а, значить, і розвиток творчої особистості дошкільників.

У статті авторами проаналізовано проблему крізь призму психологічних та педагогічних досліджень, окреслено питання щодо впливу гри на становлення творчої особистості, які ставляться в процесі розвитку дитини дошкільного віку. Також розкрито підходи до розвитку творчих здібностей дошкільників засобом гри. Показано, що творчі здібності, здібності успішно розвиваються при цілеспрямованому комплексному підході.

Результати дослідження авторів статті мають істотне значення та можуть бути використані студентами під час проходження педагогічної практики та у роботі вихователів закладів дошкільної освіти під час організації ігрової діяльності щодо розвитку творчої особистості дітей

Ключові слова: ігрова діяльність, дитина дошкільного віку, вихователь, творчий розвиток, гра.

PANTYUK Tetiana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor at the General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0672-9663>

REVT Alla – Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko str. 24, Drohobych, 82100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8006-6186>

VOITOVYCH Anna – Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Ivan Franko National University of Lviv, Tugan-Baranovsky str. 7, Lviv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4572-0813>

VOZNIAKYaryna – Postgraduate, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9250-4080>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.21/53.7>

To cite this article: Pantyuk, T., Revt, A., Voitovich, A., Voznyak, Ya. (2025). Rol vykhovatel'ia v orhanizatsii ihrovoi diialnosti dlia tvorchoho rozvytku dytyny doshkilnoho viku [The role of the educator in organising play activities for the creative development of preschool children]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 21 (53), 58–63, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.21/53.7>

THE ROLE OF THE TEACHER IN ORGANIZING PLAY ACTIVITIES FOR THE CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Summary. Pedagogical practice proves that when appropriate pedagogical conditions are created and appropriate teaching methods are selected, preschoolers, without losing their creativity, create works of a higher level than their peers who are raised in other conditions. Preschool age offers great opportunities for the development of creative abilities. Unfortunately, these opportunities are lost over time, so it is necessary to use them as effectively as possible in early childhood. The article is devoted to the role of the teacher in organizing play activities for the creative development of preschoolers, which is quite ambiguous.

On the one hand, play is a free, independent activity of children that does not involve adult intervention, let alone guidance. On the other hand, role-playing, with its characteristic discrepancy between imaginary and real situations, does not arise spontaneously, and it is the teacher who is the main condition for the formation of a full-fledged game. The level of development of children's play, their desire and ability to play, and, therefore, the development of the creative personality of preschoolers depends on the educator's position in relation to children's play and their play competence.

In this article, the authors analyze the problem through the prism of psychological and pedagogical research, outline issues regarding the influence of play on the formation of a creative personality, which arise in the process of preschool child development. Approaches to the development of creative abilities in preschoolers through play are also revealed. It is shown that creative abilities develop successfully with a purposeful, comprehensive approach.

The results of the authors' research are of significant importance and can be used by students during their teaching practice and by preschool teachers when organizing play activities aimed at developing children's creative personalities.

Key words: play activities, preschool children, teachers, creative development, play.

Вступ. Дошкільний вік – це час активного входження дитини в широкий соціальний простір, час соціального «розгортання» особистості, її соціалізації, творчого розвитку, освоєння нею основних соціокультурних досягнень суспільства. Який він, сучасний навколишній світ, де доведеться жити дитині?

Чи змінюється сама дитина? Хто впливає на ці зміни?

Безумовно, в останні десятиліття навколишній світ у багатьох своїх про-явах кардинально змінився. Стрімкі зміни, що відбуваються в українському суспільстві, соціально-економічні перетворення, поява

нових сфер праці та професій, соціальне розшарування суспільства, активна робота засобів масової інформації – усе це доволі важко й неоднозначно позначається на дорослих. А як же сприймають ці обставини діти?

Діти, як і раніше, граються. Діти якнайшвидше прагнуть стати дорослими. Адже закони розвитку психіки залишаються незмінними. Їх не можна скасувати. Питання у тому, у що і як грають сучасні діти?

Звісно, культурно-історичні зміни суспільства не могли не позначитися на дитячій грі. Досвідчені педагоги дошкільних освітніх установ, які пропрацювали з дітьми багато років, відзначають, що за останні 15–20 років відбулися серйозні зміни в іграх сучасних дошкільнят. Однак ці зміни залишаються поки що не до кінця дослідженими.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням даної проблеми у аспекті творчості як цінності сучасної освіти займалися В. Коваль, А. Лукановська, В. Москаленко, О. Передерій, Т. Піроженко та ін.

У педагогічну термінологію поняття «творча особистість» було впроваджено зарубіжними вченими (А. Елліс, Б. Блум, Е. Торанс, Дж. Рензулі та ін.).

Як свідчать праці науковців у галузі філософії, психології та педагогіки, творчість дитини старшого дошкільного віку є складним, багатоаспектним феноменом.

Мета статті – аналіз освітнього поля української вищої освіти щодо формування ігрової діяльності дітей дошкільного віку засобом ігрової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні надзвичайно важливо зрозуміти характер цих змін, оскільки особливості гри сучасних дітей дошкільного віку відображають своєрідність їхнього психічного розвитку, їхніх уявлень про світ, інтересів, цінностей тощо. Гра, з огляду на її особливу чутливість до сфери людських стосунків, відображає становище дитини в суспільстві та специфіку самого цього суспільства. Не випадково, влучно помітив.

На думку С. Гаврилюк, «у різні історичні епохи, залежно від соціальних, побутових і сімейних умов, діти грають у різні за сюжетами ігри» (Навуліук, 2015, р. 243). Основне джерело рольових ігор – життя і діяльність дорослих. Які ж особливості ігор сучасних дітей?

Спостереження, бесіди з вихователями закладів дошкільної освіти, аналіз літератури

дали змогу зробити такі висновки. У режимі життя дитини час, що відводиться на ігрову діяльність, на жаль, скорочується. Як правило, у цей момент дитині пропонуються різні розвивальні, корекційні заходи, форми додаткової освіти тощо.

Наповнення предметно-розвивального середовища дошкільнят лише сучасними іграшками не сприяє розвитку творчої гри та творчої уяви.

Сучасні іграшки, складні за своїм технічним виконанням, з уже заданим (лімітованим) набором операцій, обмежують способи дії з ними і, отже, збіднюють творчу гру. «Нові» іграшки все далі й далі відходять за своєю сутністю від творчого характеру гри. Основними характеристиками дитячої гри є її вільний характер, творче зображення навколишньої дійсності, емоційна включеність дитини. Оскільки сучасні іграшки частіше не дають можливості реалізувати ці характеристики, то, відповідно, гра з «новими» іграшками і не потребує розвитку таких якостей, як винахідливість, творча активність тощо.

Наступною особливістю ігор сучасних дітей є переважне відображення життя вигаданих героїв, найчастіше, комп'ютерних, телевізійних, мультиплікаційних тощо. Сьогодні доводиться визнати той факт, що діти краще знають віртуальний, а не реальний світ. За даними ЮНЕСКО 93 % дітей дошкільного віку дивляться гаджети до 28 годин на тиждень. Ця цифра у 8 разів перевищує гранично допустимі норми.

Крім того, сучасним дітям дуже важко уявити і зрозуміти сенс і зміст трудової діяльності дорослих, бо з'явилося дуже багато нових професій: брокер, ріелтор, менеджер, дилер, маркетолог тощо. Чим займаються люди цих професій? Як відобразити у творчій грі специфіку їхньої праці?

Ще один факт: через катастрофічну зайнятість, у батьків не вистачає часу на неформальне спілкування з дитиною. Навіть якщо батьки дошкільника займаються «класичними» видами праці – продавець, листоноша, лікар, учитель – дітям досить складно відобразити їхню діяльність у грі, тому що сьогодні в наявності ще одна проблема – надмірна зайнятість батьків і, як наслідок, брак часу на спілкування з дітьми. Багато дітей взагалі не знають де і ким працюють їхні батьки. Відповідно, уявлення дитини про зміст їхньої трудової діяльності досить приблизні.

Ніяка техніка, ніякі засоби масової комунікації ніколи не замінять живої, реальної людини. Тільки у спілкуванні з дорослим, у спільній з ним діяльності дитина може відкривати сенс предметів і явищ навколишньої дійсності (А. Бурова, С. Гаврилюк, Т. Поніманська та ін.). Ба більше, становлення внутрішнього світу дитини відбувається в її спільній життєдіяльності з дорослим.

Однією з причин недостатнього розвитку творчої гри сучасних дітей є відсутність практичної участі дорослих в ігровій діяльності дітей. Більша частина сучасних молодих батьків слабо уявляють, що можна робити разом із дитиною. Вони часом не знають, що цікаво дітям, як діти сприймають світ, у які ігри грають. Організувати творчу гру, а тим паче взяти в ній участь для батьків не є можливим. По-перше, вони зізнаються вихователям у тому, що «не знають, як грати». По друге, багатьом батькам здається, що це – марна трата часу.

Таким чином, можна констатувати ще одну, вкрай важливу проблему – зниження значущості гри дошкільника в очах дорослих (батьків, а часом і педагогів-практиків). Світ дорослих і світ дітей дедалі більше віддаляються один від одного.

Тим часом, гра, зокрема, сюжетно-рольова гра – це провідна діяльність дошкільника. Вона «веде» розвиток психіки дитини. Гра є зоною найближчого розвитку дитини. Насамперед, у грі відбувається засвоєння системи стосунків «людина-людина». У грі активно формується рефлексія; дитина переходить від позиції егоцентризму до можливості децентрації. У рольових і реальних ігрових стосунках вона вчиться дивитися на себе збоку, бачити ситуацію іншими очима (Arkhipova & Kushniryk, 2009).

Дошкільний вік є сензитивним періодом формування потребнісно-мотиваційної сфери, коли виникають особистісні механізми поведінки, складаються ієрархія мотивів, передумови до самоконтролю та саморегуляції. Найбільш інтенсивно й ефективно становлення мотиваційної сфери та довільності дитини відбувається саме в сюжетно-рольовій грі (Kostiuk & Prokoliienko, 1989).

Довільна поведінка визначається як усвідомлена та опосередкована. Оскільки в грі поведінка дошкільників опосередковується зразком дій дорослого, заданим в ігровій ролі, сюжетно-рольова гра має особливе значення для становлення найрізноманітніших форм довільності дітей.

Отже, незважаючи на низку негативних особливостей ігор сучасних дітей, суть творчої гри залишається незмінною – це діяльність дорослих, їхні вчинки та стосунки. Тільки в грі дитина може задовольнити потребу долучення до світу дорослих. Саме в грі вона може робити те, що поки що не вміє робити як дорослий у реальному житті. Тому місія педагогів – повернути гру в життя дитини, створювати умови для розвитку вільної творчої ігрової діяльності. Для цього необхідно актуалізувати уявлення про розвивальний характер творчої гри, про закономірності її розвитку, теорію та практику її організації.

Реалізація цих завдань відбувається через організацію підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти (тематичні консультації, творчі групи, навчальні семінари, практикуми, освітні модулі, курси підвищення кваліфікації тощо).

С. Довбня, обговорюючи питання про гру як форму організації життєдіяльності дітей, справедливо зауважує: «...щоб моральні норми виконувалися дошкільниками не тільки під впливом авторитету дорослого і використовувалися як зовнішній аргумент у їхніх міжособистісних відносинах, наприклад, під час розв'язання сварок і конфліктів, а стали б внутрішніми мотивами поведінки, слід підготувати ґрунт для їх засвоєння» (Dovbnia, 2011, р. 247). Такий психологічний ґрунт створюється шляхом належної організації практики взаємовідносин дітей, як у процесі гри, так і в інших видах діяльності. Безумовно, у дружньому колективі, що живе змістовним, повноцінним життям, діти набувають позитивного соціального досвіду та переймаються спільністю почуттів і прагнень до того, як виразно усвідомлюють високі моральні принципи. Важливо, щоб педагог виступав при цьому не стільки в ролі того, хто навчає, скільки в ролі організатора.

Психолого-педагогічні дослідження останніх років присвячені аналізу структури сюжетів дитячих ігор, розкриттю можливостей педагогічного управління основними елементами ігрових технологій з метою розуміння гри, її розвитку, становлення позитивних взаємовідносин між дітьми. В основі розуміння гри як форми організації життєдіяльності дітей дошкільного віку лежать, на наш погляд, такі положення (Dovbnia, 2011, р. 248):

– гра покликана розв'язувати загальновиховні завдання, де пріоритетом виступає формування духовно-моральних, комунікативних

і художньо-творчих якостей дитини, з урахуванням специфіки кожного виду гри;

– з метою формування в дітей в єдності позитивних реальних взаємовідносин та морально-цінних стосунків, зумовлених роллю, грою, особливо у старшому дошкільному віці, має мати самодіяльність;

– гра повинна бути самодіяльною і не бути самостійною;

– гра повинна бути самостійною і не мати жодного впливу.

У старшому дошкільному віці трудова і навчальна діяльність за своєю значущістю ніби починає конкурувати з грою. Однак педагогічні форми і методи виховання найуспішніше реалізуються в умовах практичної діяльності, яка містить у собі ігрові прийоми. Таким чином, гра, будучи формою організації життєдіяльності дітей дошкільного віку, дає педагогу можливість застосовувати різні методи педагогічного впливу, що дають змогу сформувати різнобічну особистість дитини, її соціальну спрямованість.

Методи керівництва грою в різних вікових групах різні. Так, у ранньому та молодшому дошкільному віці дітей потрібно «вчити» грати, інакше гра не розвиватиметься належним чином. Вихователь створює ігрову обстановку, уявну ситуацію, безпосередньо спілкуючись із дітьми, і використовує насамперед методи прямого впливу. Одночасно має місце й опосередкований вплив, але поки що не через дитячий колектив, тому що він ще не склався, а через іграшки, що являють собою нескладне інсценування. Під час формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку методи формування гри та взаємовідносин дітей, що застосовуються педагогом, стають більш багатоплановими. Продовжують використовуватися методи прямого керівництва у формі пропозиції теми гри, рекомендацій

щодо її розвитку, залучення дітей до вибору тих чи інших ігрових матеріалів (Наврюлюк, 2015, р. 340).

Специфіка керівництва грою в даній віковій групі полягає в тому, що методи її організації повинні бути тісно пов'язані з ігровим завданням і уявною ситуацією, а вихователь повинен займати позицію доброзичливого співучасника незалежно від того, бере він на себе якусь роль чи не бере. Такий підхід дає змогу педагогу поступово здійснювати можливість використання методу опосередкованого впливу на гру і взаємини дітей через колектив, що формується. Водночас вихователь орієнтує дошкільнят на те, щоб вони застосовували у своїх іграх знання, вміння, навички, набуті на заняттях і в побуті.

Висновки. Таким чином, аналіз основних підходів до феномену «гра» як засобу формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку засвідчив, що в передовій практиці зміцнився підхід до гри як діяльності, що має велике загально виховне значення.

Вплив ігрових технологій, і зокрема гри, на формування особистісних якостей дітей дошкільного віку є очевидним, тому що саме в процесі гри відбуваються глибокі зміни в усій психіці дитини та з'являються найважливіші психічні новоутворення віку (образне мислення, уява, орієнтація в задачах і мотивах людської діяльності, здатність до взаємодії з однолітками та ін.). Нестача гри завдає непоправної шкоди розвитку дітей загалом і негативно позначається на їхній готовності до школи. Повноцінний розвиток ігрової діяльності стає можливим лише за умови двосторонніх зусиль у цьому напрямі – сім'ї та закладу дошкільної освіти, а організація ігрової діяльності в дитячому садочку потребує ширшого наукового дослідження та системного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архіпова С. П., Кушнірик Н. Я. Методика розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Вип. 2. Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2009. 166 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/704>
2. Бузова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 256 с.
3. Гаврилюк С. М. Творчий розвиток дітей дошкільного віку – результат педагогічної творчості вихователя. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. Том 2. С. 336–342.
4. Довбня С. О. Гра як історико-педагогічний феномен. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2011. Вип. 9. С. 245–249. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_47
5. Карпенко Н. А. Психологія творчості : навч. посібник. Львів : ЛьвівДУВС, 2016. 156 с.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / під ред. Л. М. Проколієнко ; упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура. Київ : Рад. Шк., 1989. 608 с.

REFERENCES

1. Arkhipova, S. P., & Kushniryk, N. Ya. (2009). *Metodyka rozvytku tvorchykh zdibnostei u ditei doshkilnoho viku* [Methods for developing creative abilities in preschool children]. *Pedahohichni nauky : zb. nauk. prats – Pedagogical sciences : collection of scientific works*, 2. Poltava, 166. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/704> [in Ukrainian].
2. Burova, A. P. (2010). *Orhanizatsiia ihrovoi diialnosti ditei doshkilnoho viku* [Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку]. Ternopil : Mandrivets [in Ukrainian].
3. Havryliuk, S. M. (2015). *Tvorchy rozvytok ditei doshkilnoho viku – rezultat pedahohichnoi tvorchosti vykhovatelja* [The creative development of preschool children is the result of the pedagogical creativity of the teacher]. *Innovatsiyni rozvytok vyshchoi osvity: hlobalnyi ta natsionalnyi vymiry zmin : materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Innovative development of higher education: global and national dimensions of change : materials from the II International Scientific and Practical Conference*. Vols. 2. Pp. 336–342 [in Ukrainian].
4. Dovbnia S. O., (2011). *Hra yak istoryko-pedahohichni fenomen*. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka* [Games as a historical and pedagogical phenomenon. *Pedagogical education: theory and practice*]. 9, 245–249. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_47 [in Ukrainian].
5. Karpenko, N. A. (2016). *Psykhologhiia tvorchosti* [The psychology of creativity]. Lviv : LvivDUVS [in Ukrainian].
6. Kostiuk, H. S. & Prokoliienko, L. M. (Ed.). (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhični rozvytok osobystosti* [The educational process and mental development of the individual]. Kyiv : Rad. Shk. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 26.12.2025